

УДК 342.9:351.74

С.М. КАВУН, Сумський державний університет

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ (ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНОЇ) РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ МІЛІЦІЇ

Ключові слова: профілактика, попередження, діяльність, робота, кримінальна міліція, правове регулювання

Однією з головних проблем, що перешкоджає нормальній діяльності кримінальної міліції є багатоманітність і невпорядкованість законодавства, відсутність єдиного нормативно-правового акта, що в комплексі визначав би структуру, принципи, функції та завдання кримінальної міліції, напрямки та форми взаємодії і координації як між ними, так і іншими правоохоронними органами та підрозділами. Відсутність такого комплексного та систематизованого правового акта призводить до дублювання правоохоронних функцій, неузгодженості правоохоронних заходів, наслідком чого є низька ефективність їх правоохоронного впливу на правопорушення.

Важливе значення для забезпечення законності діяльності підрозділів кримінальної міліції, а також одним із напрямків зовнішньо-організаційної роботи кримінальної міліції є попереджувальна (профілактична) робота, яка дозволяє виключити можливість завдання матеріальних і моральних збитків фізичним та юридичним особам від протиправних дій. Ця робота має неабияке значення, адже значно легше запобігти протиправним посяганням, ніж потім відновлювати порушені цими посяганнями права та свободи.

Питаннями профілактики займаються науковці різних галузей, як правових (кримінологія, криміналістика), так і не правових (со-

ціологія, психологія). Тому, серед спрямувань профілактичної діяльності, що проводиться правоохоронними органами, виділяють такі основні її види: оперативно-розшукову, кримінально-правову, адміністративно-правову, криміналістичну, кримінологічну та інші. Визначені види профілактичної діяльності не слід розглядати ізольовано один від одного, хоч кожен із них і має свої особливості [1, с.202].

Отже, метою статті є аналіз сучасного стану профілактичної діяльності підрозділів кримінальної міліції, визначення перспектив її вдосконалення. Для цього планується: проаналізувати чинне законодавство та проекти нормативно-правових актів, що регламентують профілактичну роботу підрозділів кримінальної міліції, з'ясувати співвідношення понять попередження злочинів та профілактика злочинів, визначити мету та завдання профілактичної роботи кримінальної міліції.

На жаль, на даний час профілактична діяльність недостатньо врегульована на законодавчому рівні. Так, можна знайти і проект Закону «Про профілактику правопорушень», і проект Закону «Про профілактику злочинів», які досить схожі між собою, але жоден із них не був прийнятий.

Проект Закону України «Про профілактику правопорушень» визначає, що профілактика правопорушень – обов'язкова діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, у тому числі громадських організацій, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень, а також виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, та застосування заходів до їх виправлення. Проект також закріплює функції суб'єктів профілактики правопорушень, до яких належать: розроблення заходів профілактики правопорушень; організація об'єктивного статистичного обліку, що відображає реальний стан правопорядку на території України, Автономної Республіки Крим,

області, міста, району, селища, села, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності; систематичний аналіз статистичних даних про правопорушення, учинені в різних сферах життєдіяльності; прогнозування криміногенної ситуації на території країни та в окремих її регіонах на перспективу; визначення сил і засобів, необхідних для ефективної профілактики правопорушень; фінансування і матеріально-технічне забезпечення заходів профілактики правопорушень; практична реалізація комплексних і цільових програм та інших профілактичних заходів з профілактики правопорушень та усунення їх детермінант; аналіз стану профілактичної діяльності в цілому в державі та регіонах з метою визначення її ефективності та внесення необхідних корективів у профілактичну роботу; правове роз'яснення серед населення чинного законодавства з питань недопущення протиправної поведінки та відповідальності за вчинення правопорушень; інформування населення про стан профілактики правопорушень через засоби масової інформації; патріотичне, моральне, духовне виховання і пропаганда здорового способу життя як засіб відвернення громадян від наркоманії, наркозлочинності й алкоголізму; психологічна реабілітація осіб, що вживали наркотичні засоби, психотропні речовини та зловживали спиртними напоями [2].

Наразі в Україні діє Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року. У даній концепції закріплено, що сьогодні у сфері підтримки законності та правопорядку низка питань потребують термінового вирішення. Кризові процеси, що відбуваються в соціально-економічній сфері, призвели до ускладнення криміногенної ситуації, зміни структури злочинності та зумовили виникнення нових форм і способів учинення протиправних діянь. Спостерігається тенденція до збільшення масштабів криміналізації основних сфер життєдіяльності населення. Поряд із зменшенням кількості вчинених зло-

чинів середньої тяжкості, тяжких та особливо тяжких злочинів спостерігається тенденція до збільшення кількості правопорушень у сфері економіки. Недосконалість системи реінтеграції бездомних осіб і безпритульних дітей, соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, невирішеність питання щодо примусового лікування осіб, хворих на алкоголізм, спричиняють збільшення кількості злочинів, учинених повторно, у громадських місцях, у тому числі в стані алкогольного сп'яніння [3]. Крім того, на рівень кривої правопорушень негативним чином впливають поширення дитячої бездоглядності, зокрема, послаблення функцій сім'ї, зменшення кількості позашкільних гуртків і секцій за місцем проживання призводять до збільшення кількості правопорушень, учинених неповнолітніми та за їх участю, випадків утягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. Незайнятість населення, зокрема, молоді, впливає на зростання рівня злочинності. Актуальним є питання розроблення дієвих заходів щодо недопущення залучення таких осіб до протиправної діяльності [3].

Усі перелічені фактори негативно позначаються на міжнародному іміджі держави, її економічному становищі, призводять до зменшення обсягу інвестицій та зниження рівня довіри населення до влади. До погіршення економічної ситуації в державі призводять стрімкі зміни умов господарювання і ринкової кон'юнктури, що зумовили посилення соціального чинника скоєння правопорушень [3]. У зв'язку з цим метою вищезгаданої Концепції є забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень шляхом розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов учинення злочинів, захист інтересів людини, суспільства і держави від протиправних посягань, а також налагодження дієвої співпраці між центральними і місцевими органами виконавчої влади, Ра-

дою міністрів Автономної Республіки Крим та громадськістю в зазначеній сфері [3].

Що ж стосується програм профілактики безпосередньо злочинності, то сьогодні вони розробляються та впроваджуються, як правило, на рівні окремих адміністративно-територіальних одиниць – наприклад, прийнята Тернопільською районною радою Районна комплексна програма профілактики злочинності та охорони громадського порядку на 2011–2015 роки. Метою даної Програми є забезпечення активної наступальної протидії злочинності та досягнення її зниження на основі чітко визначених пріоритетів, об'єднання зусиль органів державної влади, правоохоронних і контролюючих органів, громадськості у напрямку профілактики та протидії злочинності, корупції, порушенням громадського порядку та іншим антисоціальним проявам, які негативно впливають на рівень захисту конституційних прав і свобод громадян. Програма спрямована на підвищення ефективності реалізації узгоджених заходів правоохоронними органами району, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо профілактики правопорушень та усунення причин, що зумовили їх вчинення, захист прав і законних інтересів жителів району, шляхом фінансування з районного бюджету тих пріоритетних напрямів та заходів, які впливають на стан правопорядку в районі, але не фінансуються або частково фінансуються з державного бюджету [4].

Суттєвим недоліком, що перешкоджає впровадженню ефективної профілактичної роботи підрозділів кримінальної міліції, на нашу думку, є відсутність єдиного розуміння щодо використання термінів «попередження злочинів» та «профілактика злочинів». Так, у літературі іноді ототожнюють поняття «попередження злочинів» та «профілактика злочинів». Зокрема, Н.В. Щедрін вказує, що попередження злочинності – це специфічний різновид соціального управління, метою якого є зниження ймовірності злочинної поведінки,

для чого суб'єкт, використовуючи весь комплекс законних заходів впливу, стимулює включення об'єкта в систему суспільно-корисних відносин та обмежує його негативні зв'язки [5, с.6]. Ми підтримуємо точку зору, що попередження злочинів є загальним поняттям, до якого з поміж інших входить і профілактика. Отже, основними самостійними напрямками (видами) діяльності суб'єктів попередження є профілактика, запобігання і припинення злочинів, які мають свою специфіку за характером, змістом, часом, сферою і метою застосування [6, с.7; 7, с.131–132; 8, с.127].

Враховуючи викладене, робимо висновок, що профілактика здійснюється на тій стадії, коли є підстави вважати, що особа може стати на шлях вчинення злочину. Запобігання може здійснюватись тоді, коли у особи виник умисел на вчинення протиправного діяння і до початку його вчинення. Припинення може здійснюватись в момент коли протиправне діяння розпочалось але ще не завершилось. Тобто, припинення покликане не допустити завершення протиправного діяння.

Загально визнаним є поділ профілактики на два рівні: загальна профілактика та індивідуальна. До того ж, такий поділ було закріплено в проекті закону «Про профілактику злочинів» [9]. Так, згідно з його положеннями загальна профілактика – це діяльність щодо виявлення детермінанта злочинності, а також розробка і здійснення заходів, спрямованих на їх усунення чи нейтралізацію. До заходів загальної профілактики відносять: профілактичну перевірку, профілактичний припис, повідомлення про невиконання профілактичного припису, роз'яснення положень законодавства з питань профілактики, інформування населення про стан злочинності, засоби та методи захисту населення від злочинних посягань.

Індивідуальна профілактика вказаним проектом визначається як сукупність різного роду дій, спрямованих на позбавлення та

усунення анти суспільних намірів у свідомості осіб, які вчиняють або потенційно здатні допустити правопорушення. До заходів індивідуальної профілактики належать: роз'яснення суспільної небезпечності чи протиправності поведінки особи, яка скоїла правопорушення, усне її попередження про недопустимість протиправних і антигромадських дій, офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки, профілактичний облік в органа внутрішніх справ і здійснені у зв'язку з цим заходи, адміністративний нагляд ОВС, соціальний патронаж.

Є.С. Лапін та Ю.М. Михайлова вказують, що профілактичний вплив на особу здійснюється в певних формах. Вчені виділяють основні з них:

1) індивідуальна бесіда (ознайомчороз'яснювальна, виховна із залученням громадськості, попереджувальна з винесенням офіційного подання);

2) залучення до індивідуальної роботи осіб, які можуть позитивно вплинути на профілакуємих (наприклад, посадових осіб контролюючих та інших органів державної влади, громадськості, членів сім'ї об'єкта профілактики);

3) створення навколо об'єкта профілактики обстановки нетерпимості антигромадської поведінки, що виключає вчинення ним протиправних діянь;

4) здійснення постійного і превентивного контролю за діями профілакуємих;

5) інші форми [10, с.122].

Таким чином, для діяльності кримінальної міліції, як і для діяльності інших органів, характерна, насамперед, попереджувальна робота. Профілактична її спрямованість вимагає, щоб у процесі безпосереднього здійснення своїх функцій підрозділи кримінальної міліції виявляли і вимагали усунення правопорушень та злочинів, причин і умов їх виникнення, вживали заходів щодо запобігання іншим правопорушенням та злочинам. Отже, мету попереджувальної діяльності кримінальної міліції становить своєчасна

профілактика правопорушень і злочинів, встановлення причин та умов їх виникнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кириченко О. В. Оперативно-розшукова профілактика злочинів як вид діяльності ОВС України / О. В. Кириченко, О. А. Шевченко // Вісник ЗЮІ ДДУВС. – 2009. – № 2. – С. 199–206.

2. Проект Закону про профілактику правопорушень : від 29.12.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/tu26/6/2358>.

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року» від 30.11.2011 р., № 1209-р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1209-2011-%D1%80>.

4. Рішення Тернопільської ради «Про затвердження районної комплексної програми профілактики злочинності та охорони громадського порядку на 2011-2015 роки» : від 23.12.2010 р., № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.trrada.te.ua/196>.

5. Щедрин Н. В. Основы общей теории предупреждения преступности : учеб. пособие / Н. В. Щедрин. – Красноярск : Красноярск. гос. ун-т, 1999. – 58 с.

6. Голіна В. В. Попередження злочинності : конспект лекцій / В. В. Голіна. – Х. : Укр. юрид. академія, 1994. – 40 с.

7. Зелінський А. Ф. Кримінологія : навч. посіб. / А. Ф. Зелінський. – Х. : Рубікон, 2000. – 240 с.

8. Кримінологія : учебник / под общ. ред. Ю. Ф. Кваши. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 704 с.

9. Проект Закону України про профілактику злочинів : від 12.04.1998 р., № 0924 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://static.rada.gov.ua/osmir/tables/11_99/ТА_BL09240002.html.

10. Лапин Е. С. Краткий курс теоретических основ оперативно-розыскной деятельности : учебное пособие / Е. С. Лапин, Ю. Н. Михайлова. – Саратов : Научная книга, 2006. – 148 с.

Кавун С. М. До проблеми профілактичної (попереджувальної) роботи підрозділів кримінальної міліції / С. М. Кавун // Форум права. – 2013. – № 2. – С. 180–184 [Електронний ресурс].

Проаналізовано чинне законодавство та проекти нормативно-правових актів, що регламентують профілактичну роботу підрозділів кримінальної міліції, розкрито співвідношення понять попередження злочинів та профілактика злочинів, визначено мету та завдання профілактичної роботи кримінальної міліції.

Кавун С.Н. К проблеме профилактической (предупредительной) работы подразделений криминальной милиции

Проанализировано действующее законодательство и проекты нормативно-правовых актов, которые регламентируют профилактическую работу подразделений криминальной милиции, раскрыто соотношение понятий предупреждения преступлений и профилактика преступлений, определены цели и задачи профилактической работы криминальной милиции.

Kavun S.N. The Problem Prevention (Warning) of the Criminal Police Units

This paper analyzes the existing legislation and draft regulations governing the prevention work unit's criminal police, revealed correlation between crime prevention and crime prevention, conclusions regarding the purpose for tasks prevention of criminal police.